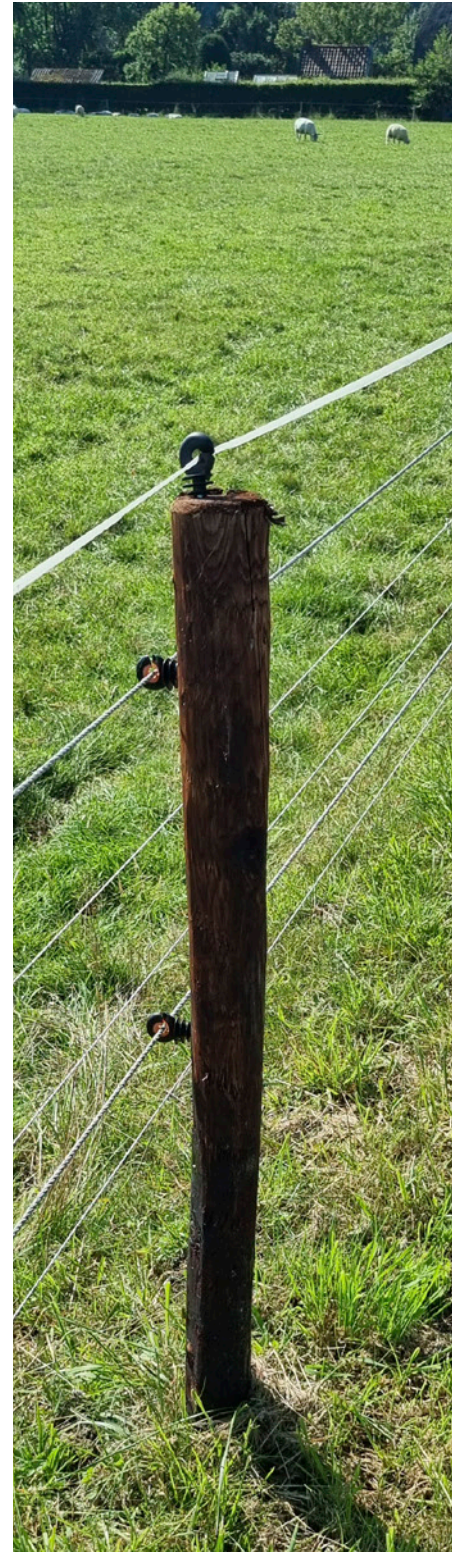

GEBIEDSCOMMISSIE

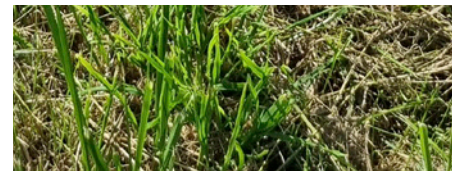
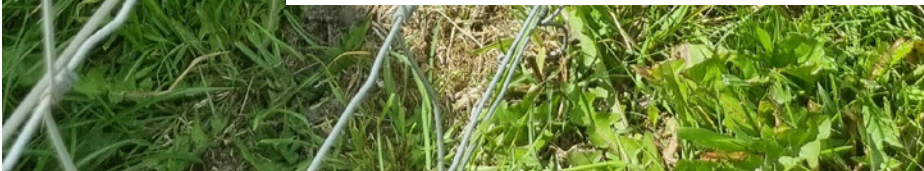
Preventie
Wolvenschade
Gelderland

Advies Wolvencommissie Gelderland

Oktober 2023

Betreft Advies Wolvencommissie Gelderland
Kenmerk 231009

Gelderland, 10 oktober 2023

Geacht College,

Hierbij ontvangt u ons advies naar aanleiding van de besluitvormende vergadering op 5 juli 2023 van Provinciale Staten van Gelderland over de wolf. Daarin werd onder andere gesproken over de subsidieregeling voor wolfwerende maatregelen. Hoewel kritisch is gesproken over het nut van wolfwerende voorzieningen, was de uitkomst ook om ten minste de huidige subsidieregeling overeind te houden en na te denken over een eventuele verbreding daarvan. Ten behoeve van de nadere visievorming door uw college vroeg u ons om hierover eerst nader advies uit te brengen. Daar hebben we op onderstaande wijze invulling aan gegeven.

Wij hebben gemeend het advies te moeten opbouwen op basis van de volgende elementen.

1. Allereerst willen wij nog even stilstaan bij de kern van de opdracht aan de Gebiedscommissie preventie Wolvenschade Gelderland (Wolvencommissie).
2. Vervolgens onderbouwen wij de denklijn die ten grondslag ligt aan het preventiebeleid.
3. Daarna gaan wij in op de voorstellen van onze Wolvencommissie voor de aanpassingen van de subsidieregeling.
4. En ten slotte sluiten wij af met enkele suggesties die van belang zijn voor de toekomstige advies- en overlegstructuur in het wolvendossier.

1. Opdracht aan de Wolvencommissie

Het instellen van een Wolvencommissie vloeit voort uit het Interprovinciale Wolvenplan zoals dat nog steeds formeel van kracht is. In dit plan werd de mogelijkheid geboden om een gebiedscommissie in het leven te roepen indien een wolf zich een half jaar gevestigd zou hebben in een nader te begrenzen gebied. Dat initiatief moest van de relevante maatschappelijke organisaties komen. In Gelderland is dat ook zo ingevuld, waardoor een breed samengestelde Wolvencommissie aan de slag is gegaan. Gedeputeerde Staten hebben dit op 21 mei 2019 geformaliseerd in een aanwijzingsbesluit¹.

Centraal in de opdracht van het provinciebestuur staat het formuleren van voorstellen voor preventieve maatregelen. Dat is ook de invalshoek van de Wolvencommissie geweest. Tegelijk zijn wij niet blind geweest voor "aanpalende" onderwerpen, zoals de invulling van de communicatie over de preventieve maatregelen. Ook hebben we in onze advisering een relatie naar beheeraspecten gelegd, omdat die een rol kunnen spelen bij de acceptatie en invoering van preventieve maatregelen, maar daarbij hebben we steeds vanuit de preventie geredeneerd.

¹ [Besluit van de gedeputeerde staten van de provincie Gelderland houdende regels omtrent preventie wolvenschade Instellingsbesluit Gebiedscommissie preventie wolvenschade Gelderland | Lokale wet- en regelgeving \(overheid.nl\)](#)

Het komt ons voor dat in het Gelderse een heel ander beeld is ontstaan van taak en rol van de Wolvencommissie, waarbij aan de commissie een adviserende en soms zelf bepalende rol wordt toegedicht met betrekking tot het gehele wolvenbeleid. Dat is echter een misvatting.

Uiteraard zijn ook andere structuren van advies en overleg denkbaar om tot verbreding te komen. Daarop gaan wij aan het einde van deze adviesbrief in, maar de huidige opdracht is leidend geweest voor de hierna te formuleren denklijnen en adviezen.

2. Denklijn ten grondslag aan het preventiebeleid

2.1. Voor de Wolvencommissie en vanuit het juridische kader zijn preventieve maatregelen "no regret" en in alle beleidsopties noodzakelijk

Het nemen van preventieve maatregelen ter bescherming van landbouwhuisdieren tegen de wolf kan op verschillende gronden gebaseerd zijn: van financieel-economische motieven tot zorg voor het welzijn van deze dieren. Vanuit een andere optiek is bescherming wenselijk omdat daarmee het draagvlak voor de wolf in Nederland wordt vergroot.

De commissie constateert dat in vele gesprekken en andere uitingen een relatie gelegd wordt tussen het beheer van wolven (waaronder verjagen en waar nodig afschieten) en preventieve maatregelen. Met name in de betekenis dat preventieve maatregelen minder noodzakelijk zouden zijn indien het beschermingsniveau van de wolf verlaagd zou worden, waardoor beheersmaatregelen eerder toegepast kunnen worden.

Hier is sprake van een misverstand; het is niet denkbaar dat deze benadering kans van slagen heeft. In alle gevallen zal bij toetsing van maatregelen door overheden en rechtelijke macht steeds bezien worden of de maatregelen proportioneel zijn en of er geen alternatieven zijn, waaronder preventie.

2.2. Schadepreventie is de sleutel om maatschappelijke onrust zo veel mogelijk te voorkomen

In algemene zin is de eigenaar van de landbouwhuisdieren verantwoordelijk voor het welzijn van de dieren. Daarmee is de dierhouder ook verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen. Het is echter niet redelijk om, in het geval van preventie voor wolvenschade, de eigenaar in alle opzichten verantwoordelijk te stellen. In de normale bedrijfsvoering heeft de eigenaar tot voor kort nooit rekening hoeven houden met de komst van de wolf. De samenleving heeft de terugkomst van de wolf geaccepteerd en dan is het volstrekt redelijk dat diezelfde samenleving medeverantwoordelijkheid neemt voor de maatregelen die de eigenaar moet nemen. In de praktijk is dat ingevuld via een financiële vergoeding voor de extra kosten van preventie, idealiter via een eenmalige investeringsvergoeding en een beheersvergoeding over een wat langere termijn.

Langs deze lijn heeft de commissie de afgelopen jaren gewerkt en heeft uw College op basis van onze adviezen een subsidieregeling opgesteld. De wijze waarop dat door u is opgepakt hebben wij steeds zeer gewaardeerd. Maar de actualiteit noopt tot verdergaande maatregelen.

Ook uit ervaringen elders blijkt er een sterke relatie te zijn tussen het aantal schadegevallen en de mate van maatschappelijke onrust, die voortkomt uit gevoelens van angst en woede. Schadepreventie is de sleutel om dit zo veel mogelijk te voorkomen. Na een aantal jaren van betrekkelijke rust heeft de recente golf van aanvallen op landbouwhuisdieren in de regio Uddel, Speuld en Elspeet geleid tot grote maatschappelijke onrust.

Deze onrust kan niet op korte termijn opgelost worden door alleen een pleidooi te houden voor verlaging van de beschermde status van de wolf. De uitkomst is onzeker en zou pas op langere termijn eventueel iets opleveren. Onderwijl vergrijpt de wolf zich vrijwel dagelijks aan met name onbeschermde schapen. Samengevat kenmerkt de actualiteit zich door maatschappelijke onrust, zorg om andere landbouwhuisdieren dan geiten en schapen, de zeer geringe deelname aan de subsidieregelingen en twijfel over de effectiviteit van de wolfwerende voorzieningen. Daaromheen speelt de vraag binnen welk beleidskader het wolvenbeleid zich kan, mag en moet bewegen. Voor onze commissie zijn vanuit onze opdracht vooral de elementen samenhangend met preventie van belang. Maar vooralsnog hebben deze niet het gewenste resultaat.

2.3. Preventiebeleid onder druk

Ondanks alle inspanningen van de commissie en van u op het gebied van financiële regelingen, een intensieve communicatie en de aanstelling van wolvenconsulenten is de deelname aan de regelingen en daarmee samenhangend ook het treffen van preventieve maatregelen buitengewoon beperkt. Een in opdracht van onze Wolvencommissie uitgevoerd onderzoek naar het beschermingsniveau van landbouwhuisdieren laat zien dat de preventie zich beperkt tot enkele procenten van het totaal. Het rapport is zojuist afgerond en ter informatie als bijlage bij dit advies gevoegd.

De commissie heeft vele gesprekken gevoerd met dierhouders en deskundigen over de oorzaken van deze geringe deelname. Deze is niet eenduidig te verklaren, maar wat wel blijkt is dat de subsidieregeling te beperkt en te vrijblijvend is. Te beperkt in het gebied en de diersoorten, maar ook in de vergoeding voor arbeid en onderhoud. Te vrijblijvend omdat het niet beschermen van de eigen landbouwhuisdieren vooralsnog geen consequenties heeft. Preventie moet daarom een forse impuls krijgen: op de huidige voet doorgaan is geen optie. In het addendum bij het Interprovinciaal Wolvenplan wordt ook ingegaan op de mogelijkheden voor het afbouwen van tegemoetkoming in subsidiegebieden voor preventieve maatregelen. Uit het overzicht van de preventie in de buurlanden (bijlage 2) blijkt dat diverse Duitse deelstaten voorwaarden hebben gesteld aan bescherming om voor tegemoetkoming in aanmerking te komen.

Wij adviseren u kortom om concreet in onderlinge samenhang een forse impuls te geven aan het preventiebeleid door een combinatie van een sterk verbeterde subsidieregeling en een sterke beperking van schadevergoeding indien geen of onvoldoende maatregelen zijn getroffen.

3. Voorstellen voor concrete aanpassingen van de subsidieregeling

Onze adviespunten vatten we als volgt samen:

- Verruim de subsidie wolvenpreventie naar heel Gelderland.
- Verbreed de subsidie wolvenpreventie naar alle gehouden hoefdieren, zowel landbouwdieren als hobbydieren.
- Kom tegemoet aan de meerkosten voor het extra werk en het onderhoud van wolfwerende voorzieningen.
- Verken met ons hoe we het draagvlak voor de wolvenpreventie kunnen vergroten en de advisering over en hulp bij wolfwerende voorzieningen kunnen verbeteren.

3.1. Verruim de subsidie wolvenpreventie naar heel Gelderland

Over dit onderwerp heeft u ook in een eerder stadium advies van ons ontvangen. In ons advies van 30 september 2022 spraken wij onze steun uit om in heel Gelderland dierhouders te ondersteunen bij het nemen van preventieve maatregelen. Dit betekent dat heel Gelderland wordt aangewezen als leefgebied van de wolf, waardoor de tijdelijke calamiteitenregeling - die geldt in afwachting hiervan - kan komen te vervallen. Dit is een duurzame oplossing, waarvoor volgens ons nu gekozen kan en moet worden. We lichten dit kort toe.

De huidige regeling is achterhaald

Buiten het leefgebied van de wolven op de Veluwe zijn er nu geen permanente mogelijkheden om voor subsidie in aanmerking te komen. In de huidige regeling wordt een leefgebied pas aangewezen nadat een wolf definitief is gevestigd. Buiten dit leefgebied geldt slechts een calamiteitenregeling. Dit beperkt veel dierhouders om gebruik te maken van de subsidieregeling voor preventieve maatregelen. Deze benadering is achterhaald door de opgedane ervaringen in Gelderland en daarbuiten.

Zo blijkt dat niet alleen gevestigde roedels, maar ook zwerfende wolven veel schade veroorzaken vanaf het begin van hun aanwezigheid. Bovendien neemt het aantal zwervers in Gelderland toe. Het is dus belangrijk om in een vroeg stadium preventieve maatregelen te nemen en niet te wachten tot er na 6 maanden een leefgebied wordt aangewezen. Daarnaast kan het openstellen van de subsidieregeling ook werken als een advies van de overheid aan dierhouders om preventieve maatregelen te nemen. Een aanzienlijk deel van de vragen voor onze wolvenconsulent komen van dierhouders buiten de Veluwe. Zij voelen zich in de steek gelaten door de overheid omdat er voor hen geen adequate subsidieregeling is. Dit ondermijnt het draagvlak voor de aanwezigheid van de wolf.

De verruiming van de regeling leidt er niet toe dat we Gelderland vol plaatsen met hekken

Het wolfwerend maken van bestaande rasters leidt nauwelijks tot het plaatsen van nieuwe rasters. Tijdelijke afrasteringen worden alleen een stukje hoger en vaste afrasteringen kunnen uitstekend landschappelijk worden ingepast. Vaste wolfwerende afrasteringen met draden zijn doorlatend voor kleine zoogdieren, hazen en reeën, maar niet voor wolven en wilde zwijnen. De invloed van de overige typen afrasteringen op overige fauna is nog niet systematisch in kaart gebracht. Hiertoe heeft de provincie Drenthe bij BIJ12 een onderzoeksvoorstel ingediend.

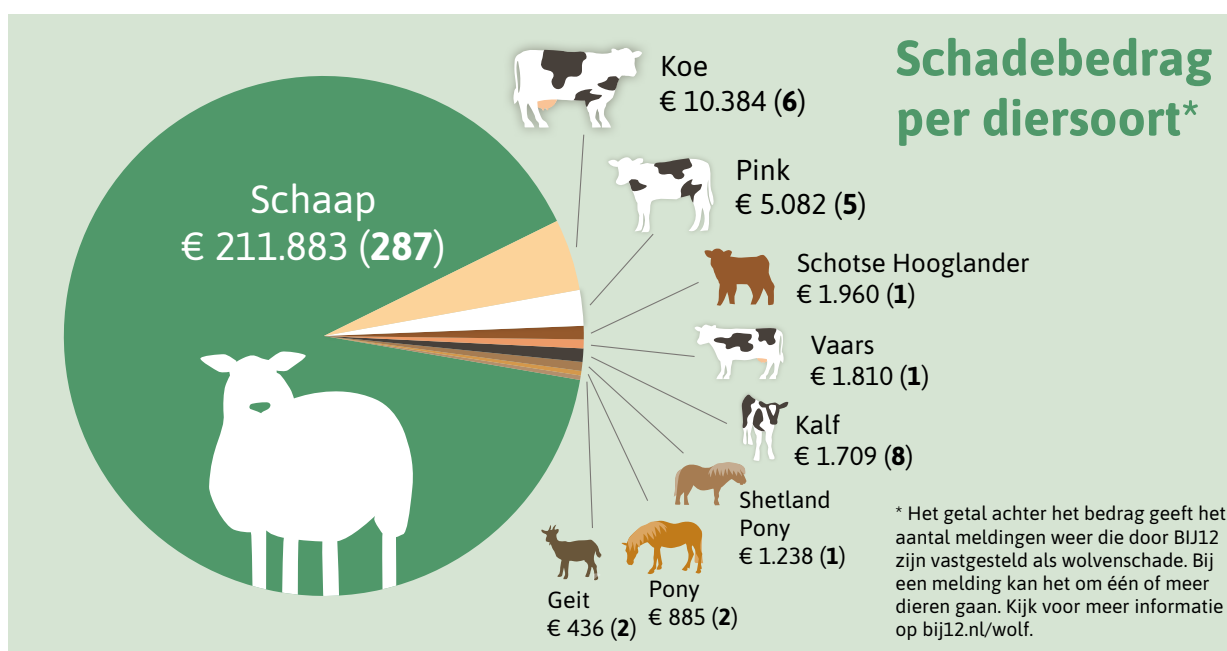
Verruiming van het werkingsgebied vereist een 5 tot 10 maal hoger budget

Uiteraard vraagt verruiming van het werkingsgebied van de subsidie om een verhoging van het budget. In heel Gelderland werden in september 2022 op ruim 6.000 locaties ruim 156.000 schapen gehouden. Dat is 10 tot 20 maal het eerste wolvegebied. Wanneer we kijken naar de ervaringen in Drenthe, waar het werkingsgebied van de subsidieregeling eind 2021 werd uitgebreid tot de gehele provincie, dan zien we dat het budget van €400.000 volledig aangesproken en enkele malen opgehoogd is. Net als in Gelderland zijn de meeste aanvragen daar gerelateerd aan schadegevallen, bij de schapenhouders zelf of in hun directe omgeving. Er zijn in Gelderland 2,5 keer zoveel schapen als in Drenthe, dus als we de ervaringen op de Veluwe en in Drenthe extrapoleren, dan is een budget van € 1.000.000 per jaar een veilige inschatting. Momenteel is het plafond in Gelderland € 200.000 per jaar maar dit wordt structureel niet benut. Tot 1 januari 2023 was ongeveer €250.000 toegekend, nog geen €100.000 gemiddeld per jaar. In 2023 is tot september nog geen € 40.000 subsidie verstrekt. Het nu geraamde bedrag is enkel gebaseerd op de bescherming van schapen en geiten en houdt geen rekening met een regeling voor meerkosten voor arbeid en onderhoud. Als de bescherming van andere diersoorten (zie hieronder) en/of arbeidskostenvergoeding wordt meegenomen kan het bedrag verdubbelen naar circa € 2 miljoen per jaar de komende jaren.

3.2. Verbreed de subsidie wolvenpreventie naar alle landbouwdieren en hobbydieren

Bij de uitbreiding van de subsidieregeling naar heel Gelderland hoort de afweging of ook de bescherming van andere diersoorten zoals runderen en paarden voor subsidie in aanmerking zou moeten komen. Over beschermingsmogelijkheden wordt nu in praktische zin ervaring opgedaan en wij staan achter die ontwikkeling. Die keuze is echter niet beleidsneutraal en zeker niet budgetneutraal (zie boven). De ervaring in Drenthe is dat een substantieel deel van de aanvragen om subsidie wordt uitgekeerd aan bescherming van paarden en runderen. Aan een meer concrete analyse wordt daar gewerkt.

Uit de gegevens van BIJ12 blijkt (per 1/7/2023) bij bewezen wolvenaantallen, dat van de 87 schadegevallen in Gelderland er 83 plaatsvond op schapen, 1 op een geit, 1 op een kalf en 2 op een pony. De cijfers van deze zomer zijn daarin nog niet meegenomen omdat het DNA-onderzoek nog niet gereed was, maar naar verwachting zijn in Elspeet op 14 september 2023, in Epe op 25 september en in Uddel op 4 oktober ook pony's gesneuveld door de wolf. Aanvallen op volwassen runderen of paarden hebben in Gelderland voor zover bekend nog niet plaatsgevonden. Elders in Nederland is dit wel het geval, zoals het onderstaande overzicht van BIJ12 laat zien (schades heel Nederland, 2022). Gevallen waarin paarden zich bijvoorbeeld verwonden doordat ze schrikken van een langslappende wolf, komen in deze cijfers niet tot uitdrukking.

UITGELICHT

Aanvallen op runderen en paarden

In de periode van 1 augustus tot 21 oktober 2022 werd in heel Nederland vaker dan voorheen groot vee, zoals pony's en (jonge) koeien, aangevallen door wolven. Volgens deskundigen kan deze toename het gevolg zijn van een grotere voedselbehoefte van de gevestigde roedels, die zijn uitgebreid door de komst van welpen deze zomer. De nadruk ligt in Gelderland sterk op schapen, zie uitwerking hiervoor.

- zieke of oude dieren die apart staan
- dieren die in paniek raken
- dieren die hun natuurlijke vluchtgedrag niet kunnen uitoefenen

Hoe houden we onze landbouwhuisdieren veilig?

- 's nachts ophokken
- wolfwerende rasters
- kuddebeschermingshonden
- belangrijk: aandacht voor kuddesamenstelling

Waarom ook runderen en paarden?

---> **Wolven kiezen zwakke, zieke en onervaren prooien**

- Testen eerst de weerbaarheid door de prooi op te jagen
- Niet voldoende weerbaar?
=> Aanval wordt ingezet

---> **Voorkeur voor kleine hoefdieren en afwijkende andere landbouwhuisdieren**

- schapen
- kleine rassen: pony's
- jonge dieren die alleen staan
- jonge dieren in een leeftijdsgroep (kalveren en veulens)

Ter vergelijking: cijfers uit Duitsland (2021)

Aangevallen dieren:
2.772 schapen (85%)
251 runderen (7%)
84% jonger dan 1 jaar
18 paarden (0,5%)
vooral kleine rassen (pony's)
2 veulens

Aanvallen:
72% op schapen
21% op runderen ■

Risicoafweging is sterk aanwezig bij alle dierhouders

De cijfers laten zien dat voorsnog het risico op wolvenaanvallen vooral ligt bij (onbeschermd) schapen, zoals ook de ervaringen in het buitenland aantonen. Dat neemt niet weg dat de zorg en impact bij houders van bijvoorbeeld paarden minstens zo groot is. Wellicht speelt mee dat grotere prooidieren in beeld komen nu de roedels groter worden. We weten nog niet hoe dat zich in Gelderland ontwikkelt. Het moet nog blijken in hoeverre de cijfers uit Duitsland representatief zijn voor de Nederlandse situatie. Rationeel wordt een risico berekend als kans maal effect. Maar de vrees voor dat effect is subjectief en sterk aanwezig bij alle dierhouders. Daarom is het belangrijk om alle dierhouders in aanmerking te laten komen voor subsidie van wolfwerende maatregelen.

Risico-inschatting kan variëren naargelang de diersoort

Binnen de categorie van paarden, runderen en overige hoefdieren zou wellicht een nadere risico-inschatting gemaakt kunnen worden, als dat wenselijk is uit het oogpunt van een doelmatige besteding van subsidiegelden. Bij paarden wordt verondersteld dat grootte en/of leeftijd van het dier, maar ook locatie en specifieke omstandigheden zoals nabijheid van wolventerritoria of wijze van houden (alleen of in groepsverband) een rol kunnen spelen bij de risicoafweging. Bij runderen zou de focus kunnen liggen op graasdieren boven hokdieren en kan ook rekening worden gehouden met de grootte en de weerbaarheid van de dieren. Bijvoorbeeld melkkoeien op stal lopen naar verhouding weinig risico, terwijl natuurbegrazing met vlees-, weide-, en zoekkoeien met kalveren kwetsbaarder zal zijn.

Van belang is verder dat voor de bescherming voor hoefdieren anders dan schapen en geiten nog geen definitieve technische norm is ontwikkeld. BIJ12 werkt hieraan.

Kosten zijn voorsnog lastig in te schatten

De kosten zijn momenteel lastig te kwantificeren. Van de ruim 18.000 bedrijfsmatig gehouden en geregistreerde paarden en pony's in Gelderland (CBS, cijfers over 2021), gaat het over ruim 5.800 pony's en 3.800 paarden jonger dan 3 jaar.

Er is echter ook sprake van veel hobbyhouders die niet bij het CBS bekend zijn. Sinds 21 april 2021 is het wettelijk verplicht om paarden te registeren bij RVO. Nog niet alle paardenhouders hebben zich geregistreerd en vanuit de sector is het ook lastig om een goede indicatie te geven. We weten dat nu al veel adviesaanvragen bij de wolvencommissie komen uit de paardenhouderij. De deelnamebereidheid in deze sector om gebruik te maken van subsidie voor werende maatregelen zal naar verwachting dus bovengemiddeld hoog zijn. Daarbij

komt dat, zoals in Drenthe, het voor de hand ligt de bijdrage per dier hoger aan te houden zodat waarschijnlijk een financiële vraag ontstaat die vergelijkbaar is aan die voor de schapen en geiten in Gelderland.

Harmonisatie tussen provincies is wenselijk

Wij hechten sterk aan harmonisatie tussen de provincies en adviseren daarom voor de bedragen uit te gaan van de regeling in Drenthe. Dat wil zeggen (na indexatie per 3/7/2023) een maximum bij vaste rasters van € 680 per rund of paardachtige, of € 114 per schaap (reeds) en ander hoefdier (varken, alpaca enz.). En € 34 per dier bij verplaatsbare rasters, onafhankelijk van de diersoort.

Naast de tienduizenden paarden en pony's in Gelderland zullen meer specifieke situaties denkbaar zijn zoals alpaca's, parkherten en dergelijke. Veelal is er in die gevallen door de dierhouder al bovengemiddeld geïnvesteerd in een flink raster om de dieren binnen te houden. Of dat ook betekent dat de aanvullende kosten om wolfwerend te zijn lager liggen, kan niet zomaar worden gesteld. Dat zou een maatwerktoets per geval vergen.

In het addendum van het IPO wolvenplan staat dat er gestreefd wordt naar harmonisatie van de subsidieregelingen. Dat lijkt ten dele te zijn gelukt, maar we realiseren ons dat de ontwikkelingen niet stil staan. Zo heeft Overijssel inmiddels een wezenlijk andere benadering gekozen en ook Drenthe overweegt om haar subsidieregeling te actualiseren. Verder is interessant om na te gaan wat de ontwikkelingen zijn in bijvoorbeeld de Duitse deelstaten.

Zorgvuldige werkwijze bij overige kwetsbare diersoorten toegelicht

Met het beschermen van schapen en geiten is inmiddels veel ervaring opgedaan in Gelderland. Dat geldt nog niet voor de overige diersoorten. Naast de bovengenoemde factoren die bepalend zijn voor de risicoafweging, speelt ook de relatieve onbekendheid over welke voorzieningen bij bijvoorbeeld runderen of paarden echt goed werken. Zo constateerden we al dat een paard zich kan vastlopen in wolfwerend draad dat voor schapen wel geschikt is. Standaardoplossingen moeten zich voor de overige diersoorten dus eerst nog in de praktijk verder bewijzen, wat ook een andere benadering van het subsidieproces zou vragen. Het nut van maatwerk en advies aan de voorkant is hierbij dus nog belangrijker. Dit vraagt dan om een nieuwe module binnen de subsidieregeling.

Wolvenconsulenten kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Ons advies is om die adviesstap onderdeel te maken van het subsidieproces, waarbij ruimte moet zijn voor een realistisch en op maat toegesneden advies. De standaardbedragen per dier staan daarbij vast, maar de beoordeling van de specifieke situatie is dan van belang voor de ontvankelijkheid of prioritering van de aanvraag. Op die wijze kunt u ook de doelmatigheid van de besteding van de subsidiemiddelen goed blijven monitoren en verantwoorden. Voorwaarde voor deze werkwijze is wel dat u samen met ons voor de wolvenconsulenten een nader afwegingskader maakt, zodat het maatwerkadvies steeds transparant en objectief tot stand kan komen. Overigens gaat het dan idealiter om een tijdelijke werkwijze totdat een voor alle partijen bruikbare invulling is ontstaan.

Nadere aandachtspunten bij ons advies:

- Blijf zoals nu zowel hobbymatige als bedrijfsmatige dierhouders subsidiëren.
- Indexeer regelmatig de tarieven om de stijging van materiaalkosten bij te blijven.
- Blijf bij de huidige opzet voor subsidieverlening bij wolfwerende maatregelen bij schapen en geiten.
- Overweeg een koppeling te maken met het risico op wolvenaantallen en hoe lang dat risico al verhoogd is.
- Overweeg om in nazorg te investeren om zo een meer blijvend effect te kunnen garanderen.

- Introduceer een subsidie voor de bescherming van andere kwetsbare hoefdiersoorten.
- Pas daarop een zorgvuldige werkwijze toe met ruimte voor maatwerk en advisering vooraf.
- Verklaar de subsidie ook van toepassing op de gehele provincie, zodat de calamiteitenregeling kan vervallen.

3.3. Kom tegemoet aan de meerkosten voor het extra werk en het onderhoud van wolfwerende voorzieningen

De factor arbeid is aan de orde tijdens het nemen van de wolfwerende maatregelen en daarna terugkerend om onderhoud te plegen aan het raster. Om het extra werk goed te kunnen berekenen is gedegen praktijkonderzoek nodig. Dit is op de korte termijn wellicht lastig uit te voeren, maar er zijn wel al aanknopingspunten te vinden. Zo hebben wij een pilot gedaan om een eerste indruk te krijgen, zie daarvoor de website van BIJ12, onderdeel 'schade voorkomen'².

In dit advies gaat het om het onderhouden en instandhouden van de rasters. Het staat niet ter discussie dat goede wolfwerende maatregelen meer arbeid vergen dan reguliere rasters. Het gaat er immers niet alleen om de dieren binnen te houden, maar vooral ook om de wolf buiten te houden. Voor de reguliere professionele schapenhouderij hebben wij op dit moment nog geen concreet uitgewerkt voorstel beschikbaar, wij verwachten daarmee op een later moment te komen. Innoveren en investeren in hulpmiddelen, zoals een automatisch draadoprolsysteem (autowinder) kan al wel helpen om de extra tijdsbesteding te beperken, maar dit is niet voor iedereen haalbaar. De autowinder is bijvoorbeeld naar verwachting vooral inzetbaar voor de grootschalige beweidingsbedrijven. We zijn een pilot gestart om te onderzoeken onder welke condities een commercieel interessante oplossing voor loonwerkers zou kunnen worden geboden. Zodra de uitkomsten beschikbaar zijn, willen wij u daarover nader adviseren en zullen we ook met een financieel voorstel komen.

Door de natuurbeherende organisaties is op basis van praktijkervaringen een eerste inschatting gegeven van de benodigde vergoeding bij natuurbegrazing, die via een hectaretoeslag binnen het subsidiestelsel voor natuur en landschap (SNL) geregeld zou moeten worden. Die toeslag is nu berekend op € 32,08 per hectare voor gescheperde kuddes, wat in Gelderland een jaarlijkse extra bijdrage van € 52.414 zou betekenen. Het is wenselijk samen met de andere provincies tot een berekening te komen conform de standaardkostprijsystematiek van SNL. Voor meer achtergronden bij de berekening verwijzen wij u naar de betreffende bijlage (bijlage 3).

Ook in Drenthe wordt momenteel ervaring opgedaan met loonwerk voor wolfwerende rasters. Daaruit blijkt dat het plaatsen en weghalen van wolfwerende flexinetten respectievelijk 3,5 en 2,5 keer zo lang duurt als een regulier net. De Drentse schaapskuddes en SBB hebben op 1 september besloten om te starten met een registratie van de extra arbeid in verband met schadepreventie. De registratie is eerst experimenteel. Na het opdoen van enige ervaring zal een gezamenlijke standaard worden afgesproken. We volgen deze ontwikkeling met belangstelling.

Onder indirecte kosten verstaan we hier terugkerende indirecte kosten, zoals vervanging door slijtage aan verplaatsbare rasters of beweegbare doorgangen in vaste rasters, klein onderhoud, vervanging van accu's of kosten voor een hogere verzekeringspremie. Vergoeding in verband met vervanging is niet nodig als na bijvoorbeeld 3 jaar de dierhouder opnieuw subsidie kan aanvragen voor de aanschaf van een verplaatsbaar raster. Tegen die tijd zijn intensief gebruikte verplaatsbare rasters veelal ook aan vervanging toe. Als wij goed

² [Wolvenschade voorkomen en/of beperken \(bij12.nl\)](http://Wolvenschade voorkomen en/of beperken (bij12.nl))

zijn geïnformeerd heeft u deze aanpassing alvast inhoudelijk voorbereid.

3.4. Verken met ons hoe we het draagvlak voor de wolvenpreventie kunnen vergroten en de advisering over en hulp bij wolfwerende voorzieningen kunnen verbeteren

Uit de nulmeting van de Wolvencommissie in wolfengebied op de Veluwe van april tot augustus blijkt dat er nog weinig rasters zijn geplaatst, dat geplaatste rasters heel verschillend zijn en dat geplaatste wolfwerende rasters niet per definitie wolfwerend blijven. Het is in Gelderland ten minste eenmaal voorgekomen dat een wolfwerend geplaatst raster later niet meer wolfwerend bleek te zijn. Wij sluiten niet uit dat er meer met subsidie aangelegde rasters inmiddels niet meer wolfwerend zijn. Daarbij baseren wij ons op deze nulmeting, waarin het aangetroffen aantal goed beschermde percelen lager lijkt uit te vallen dan het aantal gesubsidieerde percelen. Dat kan ook zijn omdat percelen zonder dieren nu niet zijn meegenomen in de meting. Onze aanbeveling aan uw College is om dit nog eens naast elkaar te leggen.

Het beperkte zicht op de feitelijke rastersituatie ondermijnt het vertrouwen in wolfwerende afrasteringen. Verschillende partijen bepleiten al langer dat de rasters na plaatsing gecontroleerd moeten worden. Wat ons betreft wordt controle na plaatsing een subsidievoorwaarde. De dierhouder heeft er immers baat bij. Door de huidige toetsing van subsidieaanvragen op basis van enkele foto's kan geen sluitende beoordeling plaatsvinden. Overwogen kan dus worden om meer nazorg te plegen bij wolfwerende voorzieningen en de wolvenconsulenten daar een proactieve rol in te geven. Onderdeel van uw subsidieregels is dat u steekproefsgewijs controles kunt doen. Wellicht ontstaat overlap, dus we overleggen graag met u of, en zo ja welke, behoefte u daarin heeft.

We werken nog aan de pilot kuddebeschermingshonden (KBH). We verwachten daar in de eerste helft van 2024 nader advies over te kunnen uitbrengen. Wij kunnen daarop niet vooruitlopen, omdat nog moet blijken of en hoe het uiteindelijk voor Gelderland geschikte opties zijn.

Gelderland heeft gekozen voor een subsidieaanpak waarbij eerst maatregelen getroffen moeten worden en dan subsidie kan worden gevraagd. Dit bevordert dat eenieder alvast zo snel mogelijk maatregelen kan treffen en de afhandeling snel kan plaatsvinden. Keerzijde is echter dat niet iedereen die investering zo maar kan doen. Wij geven in overweging om ook een subsidieverstrekking vooraf mogelijk te maken.

Een vlotte afhandeling van schades en de daarbij horende uitbetaling van de tegemoetkoming is belangrijk voor de betrokkenen en voor het vertrouwen in de instanties. BIJ12 geeft aan dat een uitbetaling 16 weken kan duren, mede afhankelijk van wachttijd op het taxatierapport, eventuele facturen van de dierenarts of door een wachttijd voor gewonde of vermiste dieren. Mogelijk speelt het wachten op DNA-analyse hierbij ook een rol. Wij adviseren om bij eenduidige gevallen waarin de taxateur niet twijfelt, de procedure te vereenvoudigen zodat sneller tot uitbetaling kan worden overgegaan.

Wij vinden het ook belangrijk dat het overzicht van de waarnemingen steeds volledig en actueel is zodat iedereen zich kan informeren over de nabijheid van wolven. Bijvoorbeeld in de update van BIJ12 van 27 september 2023 zijn de waarnemingen bijgewerkt tot eind augustus. Het is belangrijk dat de waarnemingen gevalideerd zijn, maar bezorgde dierhouders kunnen daardoor nu niet tijdig anticiperen op die waarnemingen.

De forse impuls aan het preventiebeleid moet niet alleen bestaan uit instrumentele zaken zoals subsidieregelingen en informatieverstrekking maar ook uit leiderschap. Wij doen een beroep op bestuurders zoals Gedeputeerde en Burgemeesters om volmondig en overtuigend de preventieboodschap uit te dragen:

“In het gehele risicogebied moeten op de kortst mogelijke termijn alle kwetsbare dieren beveiligd worden. Niets doen is geen optie”. Deze boodschap is misschien niet zo populair, maar erkent wel de realiteit.

4. Naar een toekomstbestendige overleg- en adviesstructuur

Zoals in de inleiding aangegeven zouden wij aan het einde nog terugkomen op de advies- en overlegstructuur. De taak van de huidige commissie is hiervoor kort beschreven. Bij de feitelijke invulling zien wij het volgende patroon:

- De Wolvencommissie heeft veel pionierswerk verricht in de technische en financiële normering en standaarden voor wolfwerende voorzieningen waarvan heel Nederland gebruik heeft gemaakt.
- Na advisering over de subsidieregeling heeft de Wolvencommissie met uw steun een uitgebreid communicatietraject opgezet.
- Onderdeel daarvan was dat met behulp van wolvenconsulenten dierenhouders ook in de praktijk ondersteund zijn bij het nemen van maatregelen.
- De Wolvencommissie heeft ook praktische ondersteuning geboden bij het initiatief vanuit de VNG-geleding voor het opstellen van een handelingsperspectief voor Burgemeesters.

De operationele taken van de Wolvencommissie werden zo steeds belangrijker. In de discussies merken wij dat hier en daar de behoefte bestaat aan een bredere onafhankelijke adviesrol voor de/een Wolvencommissie gericht op alle relevante aspecten van het wolvenbeleid. In andere uitingen proeven wij minder de behoefte aan een adviesfunctie dan wel behoefte aan een overlegstructuur in het Gelderse gericht op het bereiken van consensus met in Gelderland relevante partijen.

Het lijkt ons verstandig om de operationele, adviserende en overlegtaken nog eens tegen het licht te houden. Vragen die dan zeker aan de orde moeten komen zijn: welke rol ziet het provinciale bestuur in dit veld voor zich weggelegd? Waar moeten de operationele rollen duurzaam ondergebracht worden? Hoe verhoudt de adviesstructuur en de beleidsontwikkeling in Gelderland zich tot die van de provincies gezamenlijk? (Interprovinciaal Wolvenplan). Graag werken wij deze opties met u uit met als doel om een structuur te creëren die voor eenieder herkenbaar, betrouwbaar en effectief is.

Uiteraard zijn wij gaarne bereid dit advies nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

P.L.B.A. van Geel
Voorzitter

Bijlagen:

1. Nulmeting rastersituatie wolvengebied Veluwe
2. Overzicht subsidieregels wolvenregelingen omliggende landen
3. Voorstel verhoging SNL bijdrage gescheperde schaapskuddes

GEBIEDSCOMMISSIE
Preventie
Wolvenschade
Gelderland

